

*Андрій Іванович Шаповал,
кандидат історичних наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського*

**УЧАСТЬ В. П. АДРІАНОВОЇ-ПЕРЕТЦ
В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ЖИТТІ:
ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДИСКУРС
(ДО 130-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВЧЕНОЇ)**

На основі аналізу епістолярної спадщини видатного українського філолога, літературознавця, фольклориста, члена-кореспондента НАН України В. П. Адріанової-Перетц, що зберігається у фондах Інституту архівознавства та Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, відображено участь ученої в українському науковому житті, її внесок у розвиток української науки та співпрацю з українськими вченими.

Ключові слова: В. П. Адріанова-Перетц, В. М. Перетц, епістолярна спадщина, Національна академія наук України, філологія.

Життя та наукова діяльність видатного українського та російського філолога, літературознавця, фольклориста, театрознавця, доктора філологічних наук (1935), члена-кореспондента АН УРСР (1926) і АН СРСР (1943) Варвари Павлівни Адріанової-Перетц (1888–1972) викликають сталий інтерес у дослідників [1]. Однак, хоча шлях В. П. Адріанової-Перетц у науку розпочався в Києві у славнозвісному Семінарію російської філології, що діяв під керівництвом професора Університету св. Володимира, майбутнього академіка Петербурзької (з 1914 р.) та Української академії наук (з 1919 р.) Володимира Миколайовича Перетца (1870–1935), а наукова діяльність тісно пов'язана з Україною, лише декілька публікацій присвячені висвітленню участі вченої в українському науковому житті та аналізові її доробку в галузі українознавства [2]. У пропонованій статті зроблено спробу дослідити внесок В. П. Адріанової-Перетц у розвиток української науки та висвітлити її співпрацю з українськими вченими на основі аналізу епістолярних документів.

Джерельним підґрунтям праці стала епістолярна спадщина В. П. Адріанової-Перетц, а також листування її вчителя та чоловіка академіка В. М. Перетца, що зберігаються в Інституті архівознавства (далі –

ІА НБУВ) та Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), а також у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України). Епістолярій В. П. Адріанової-Перетц вже привертав увагу дослідників [3]. Проте об'єктом вивчення досі була лише та частина листування В. П. Адріанової-Перетц, що відклалася в російських архівах, зокрема Архіві Російської академії наук (далі – РАН) і Рукописному відділі Інституту російської літератури (Пушкінському Домі) РАН.

У даній статті до наукового обігу вводиться епістолярна спадщина В. П. Адріанової-Перетц, що зберігається в архівних і бібліотечних фондах України, зокрема її листування з такими відомими українськими вченими, як О. І. Білецький (1884–1961), В. В. Данилов (1881–1970), І. Ф. Єрофєєв (1882–1953), А. М. Лобода (1871–1931), О. Р. Мазуркевич (1913–1995), В. І. Маслов (1885–1959), С. І. Маслов (1880–1957), Л. Є. Махновець (1919–1993), О. А. Назаревський (1887–1977), П. М. Попов (1890–1971), Є. І. Чепур (1888–1978), М. В. Шарлемань (1887–1970), С. О. Щеглова (1886–1965). До джерельної бази праці також увійшли листи В. М. Перетца до С. О. Єфремова (1876–1939) та А. Ю. Кримського (1871–1942).

Майбутня вчена народилася 12 травня 1888 р. у м. Ніжин на Чернігівщині [4, арк. 1], де її батько Павло Олександрович Адріанов (1855–1929) викладав римську словесність та працював наставником-керівником у Ніжинському історико-філологічному інституті князя Безбородька [5]. Протягом 1890–1902 рр. родина Адріанових мешкала в Оренбурзі, де Павло Олександрович служив окружним інспектором Оренбурзького учбового округу. 12 листопада 1902 р. він отримав місце помічника попечителя Київського навчального округу, до якого входили Київська, Волинська, Подільська, Чернігівська та Полтавська губернії. П. О. Адріанов був куратором правобережної частини округу, а місцем його служби стало м. Вінниця. Як згадували небоги В. П. Адріанової-Перетц, сестри О. М. і Л. М. Адріанови, «ее отец, который бал директором гимназии (з 1909 р. П. О. Адріанов виконував обов'язки директора Вінницької чоловічої гімназії. – *А. Ш.*), требовал, чтобы его дети учились лучше всех. Варвара Павловна и ее два старших брата закончили гимназию с высшими оценками» [6, с. 9].

З листа В. П. Адріанової-Перетц від 19 червня 1948 р. до українського літературознавця та педагога, уродженця с. Жабокрич (нині – Вінницька обл.) О. Р. Мазуркевича, який тоді працював заступником ректора Вінницького педагогічного інституту, можна дізнатися, яке місце в серці вченої займали м. Вінниця та подоляни. Так, подякувавши в листі О. Р. Мазуркевичу та колективу інституту за привітання з науковим ювілеєм, В. П. Адріанова-Перетц зізналася, що «голос из Винницы так живо»

нагадав їй про «светлые дни молодости». На запрошення О. Р. Мазуркевича відвідати Вінницю влітку, коли можна було б не тільки зустрітися з освітянами і науковцями міста, а й відпочити, Варвара Павлівна, посплавшись на стан здоров'я, змушена була відповісти відмовою, зазначивши: «За приглашение отдохнуть в почти родных местах (у меня в Виннице могила отца-педагога, 22 года работавшего в школе) большое спасибо, но сейчас это не под силу мне». Водночас В. П. Адріанова-Перетц наголосила, що завжди рада допомогти своїм землякам і пообіцяла підготувати дві лекції, які мали б виголосити у Вінниці від її імені, а також надіслати книги, щоб ліквідувати «чувствительные пробелы» у фондах інститутської бібліотеки [7].

З 1903 р. Варвара Адріанова навчалася в Києві, в Державній жіночій гімназії св. Ольги, яку закінчила в 1905 р. Протягом 1905–1914 рр. вона працювала в жіночих гімназіях Києва, зокрема викладала російську мову і словесність та методику російської мови у приватних жіночих гімназіях О. Ф. Плетньової (1905–1910), М. В. Клуссінш, М. І. Левандовської (1910–1914) та Державній жіночій гімназії св. Ольги (1910–1914) [8, арк. 1; 9, арк. 17].

У 1906 р. В. П. Адріанова вступила на відділ слов'яно-російської філології історико-філологічного відділення Київських вищих жіночих курсів (далі – КВЖК). На КВЖК викладали переважно професори Університету св. Володимира, зокрема й професор російської мови і словесності В. М. Перетц, який відіграв вирішальну роль у становленні В. П. Адріанової як ученої. 10 жовтня 1907 р. доповіддю В. П. Адріанової «Филология и ее методы» розпочав роботу Семінарії російської філології, що був заснований і діяв під керівництвом В. М. Перетца. Завдяки діяльності Семінарії В. М. Перетца в Києві було сформовано філологічну школу, з багатьма представниками якої В. П. Адріанова-Перетц протягом життя підтримувала дружні та творчі стосунки, регулярно обмінювалася листами.

Одним із активних учасників Семінарії був студент Університету св. Володимира, згодом видатний український філолог, літературознавець, археограф, бібліограф О. А. Назаревський, який через 50 років після початку роботи Семінарії в листі до В. П. Адріанової-Перетц від 8 жовтня 1957 р. пригадував: «10/X 1907 года, на первом собрании семинария, Вы читали свой доклад «Филология и ее методы», а 27/X я читал доклад «Приемы критики текста» (оба они вошли в Приложения к лекциям Владимира Николаевича «Введение в изучение истории русской лит[ерату]ры»). Стал я просматривать и перечитывать историю нашего семинария и почувствовал, что – в полном смысле слова – «минувшее проходит предо мною». Так живо вспомнились наши заседания, оживленные беседы,

иногда споры, наше «горение» и, можно сказать, уже тогда – сильное «служение» науке, которой мы себя посвятили. И надо всем этим – светлый образ Владимира Николаевича, строгого и в то же время доброго наставника и руководителя наших первых опытов, благожелательного критика, мудрого советчика и старшего друга в наши зрелые годы» [10].

Як вказувала в автобіографії В. П. Адріанова-Перетц, увагу своїх учнів В. М. Перетц, передусім, звертав на вивчення матеріалів, що стосувалися історії давньої української літератури [8, арк. 1]. Аналогічну думку вона висловила і в листі до літературознавця, історика та бібліографа Л. Є. Махновця від 5 грудня 1969 р., у якому зауважила, що Володимир Миколайович своїм учням давав досліджувати теми, що відносилися до історії української літератури і долі пам'яток XI–XIII ст. в українській літературі та українських списків російських творів «московського» періоду [11, арк. 9 зв.]. Яскравим підтвердженням слів В. П. Адріанової-Перетц може бути перелік доповідей, які сама вчена виголосила на наукових засіданнях Семінарію: «Приемы изучения древнерусских переводных памятников» (14 листопада 1907 р.), «Евангелие Фомы в украинской литературе» (21 лютого 1908 р.), «Отрывок малорусской Псалтири XIV в. библиотеки Университета Св. Владимира» (16 квітня 1908 р.), «Толковая Палея в свете новых исследований» (15 квітня 1909 р.), «Цена книги в древней Руси XV–XVIII вв.» (14 жовтня 1909 р.), «Следы кельтского влияния на славянский язык и новая гипотеза академика Шахматова» (9 листопада 1911 р.).

Першим опублікованим дослідженням В. П. Адріанової-Перетц стала праця «Київський уривок псалтиру XIV віку», що в 1908 р. побачила світ у другій книзі «Записок Українського наукового товариства в Києві», одним із редакторів яких був В. М. Перетц. Цей випуск «Записок УНТ» було присвячено видатному українському мовознавцю, педагогу та громадському діячу П. Г. Житецькому, який висловив бажання познайомитися з автором праці. Знайомство В. П. Адріанової з П. Г. Житецьким відбулося за сприяння В. М. Перетца. За спогадами О. А. Назаревського, після зустрічі ювіляр дуже тепло відгукнувся про молоду дослідницю [12, арк. 3; 13, с. 34].

Про роботу В. П. Адріанової в Семінарію російської філології під керівництвом В. М. Перетца та характер відносин між учителем і ученицею у своїх спогадах писали О. М. і Л. М. Адріанови: «С самого начала работы Варвары Павловны в семинарии Владимир Николаевич увидел в ней будущего незаурядного ученого. У нас сохранились труды Владимира Николаевича, которые он дарил юной ученице со следующими надписями: «Моей лучшей надежде», «Дорогому другу и ученице в надежде увидеть со временем успехи, во много раз превышающие учителя», «Лучшему другу – с просьбой со временем, в будущем, усовершенствовать,

продумав это слабое творение, и из разрозненных отрывков создать стройное целое». Однако это была не снисходительность учителя к своей ученице. Наоборот, как рассказывала нам Варвара Павловна, из всех участников семинария именно к ней предъявлялись самые жесткие требования. Вообще Варвара Павловна не раз говорила, что жизнь всегда ставила перед ней трудные задачи» [6, с. 9].

В. П. Адрианова під впливом В. М. Перетця почала досліджувати питання взаємозв'язку літературної та народної творчості [8, арк. 1 зв.], й у 1909 р. вийшла друком її праця «Евангелие Фомы в старинной украинской литературе». В. М. Перетц також запропонував самостійно розробити та завершити дослідження про Палею, яке він розпочав на київських матеріалах. За свідченням О. А. Назаревського, Варвара Павлівна «принялась за дело со всем жаром талантливой и польщенной доверием ученицы» [12, арк. 9; 13, с. 37]. Невдовзі праця В. П. Адрианової «К литературной истории Толковой Палеи» була завершена, протягом 1909–1910 рр. вона публікувалася в «Трудах Киевской духовной академии», а у 1910 р. окремою брошурою її надрукувало видавництво «Типография Акционерного общества «Петр Барский в Киеве». Згадуючи свої перші кроки в науці, В. П. Адрианова-Перетц у листі О. А. Назаревському від 21 травня 1971 р. писала «С 1910 г. я жила «отшельницей» и общалась с товарищами лишь во время занятий: было очень много работы, а все свободное время было уже отдано Владимиру Николаевичу» [14].

В. П. Адрианова разом з іншими членами Семінарію російської філології взяла участь в експедиціях (екскурсіях) під керівництвом В. М. Перетця до Санкт-Петербурга (1910, 1911, 1913), Полтави, Катеринослава, Житомира (1910), Москви (1912), Ніжина (1914), Києво-Видубицького та Києво-Золотоверхого монастирів (1915), під час яких описувала та досліджувала рукописи і стародруки у місцевих книгосховищах. За результатами експедицій були підготовлені та побачили світ такі праці вченої, як-от: «Списки «Звезды Пресветлой» и вопрос о ее происхождении» (1910), «Два сборника слов и поучений украинского письма из собрания Вольнского древлехранилища» (1911), «К истории текста «Аристотелевых врат» (1911), «Материалы для истории цен на книги в древней Руси XVI–XVIII вв.» (1912), «Матеріали Архіву імператорського Російського географічного товариства з українознавства» (1914), «Хождение Арсения Солунского» (1914), «Хождение» Даниила в украинской литературе» (1914), «Хождение» Варлаама Леницкого» (1914), «К истории легенды о странствующем жиде в старинной русской литературе» (1915), «Библиотека Киево-Видубицкого монастыря» (1916) та ін. Публікації В. П. Адрианової привернули увагу наукового співтовариства, і вчену було обрано дійсним членом Товариства любителів давньої писемності (1914).

У 1910 р. В. П. Адріанова закінчила КВЖК, і її разом з С. О. Щегловою, яка теж того року закінчила КВЖК й була дієвою учасницею Семінарію та на той час уже мала наукові публікації, рада Вищих жіночих курсів А. В. Жекуліної запросила викладати історію російської літератури. 23 січня 1911 р. у журналі «Студенческая мысль» констатувалося, що «избрание женщин в преподавательский персонал высшего учебного заведения – факт, впервые наблюдаемый в академической жизни Киева», а також наголошувалося на великому суспільному значенні цієї події [15, с. 26]. На Вищих жіночих курсах А. В. Жекуліної В. П. Адріанова працювала асистентом професора В. М. Перетца (1911–1912) та викладала історію давньоруської літератури (1912–1914) [8, арк. 1 зв.; 9, арк. 17].

У 1912 р. В. П. Адріанова склала екстерном іспити за курс історико-філологічного факультету Університету св. Володимира та була залишена при університеті для підготовки до професорського звання, але без виплати стипендії. Варто додати, що це був один із перших і взагалі небагатьох випадків у Російській імперії, коли при університеті для підготовки до професорського звання залишали жінку [4, арк. 6–9]. Склавши магістерські іспити в Київському університеті, В. П. Адріанова восени 1914 р. перевелася до Петроградського університету, адже до Петрограда переїхав В. М. Перетц, якого того року було обрано академіком Петербурзької академії наук. Продовжуючи роботу в Семінарію В. М. Перетца, вчена досліджувала пам'ятки давньої Русі в рукописних відділах Академії наук і Публічної бібліотеки та архівах Петрограда. В жовтні 1917 р. у Петроградському університеті В. П. Адріанова захистила магістерську дисертацію «Житие Алексея человека Божия в древней русской литературе и народной словесности». Про хід захисту можна дізнатися з листа мовознавця Д. І. Шелудька до літературознавця та етнографа С. В. Савченка. Підсумовуючи свої враження, Д. І. Шелудько охарактеризував захист В. П. Адріанової, як «триумф редчайший» [4, арк. 5]. А В. М. Перетц, звернувшись до своєї учениці після захисту, зазначив: «Сегодняшний диспут доставил бы большое удовольствие всем Вашим киевским учителям, если бы они здесь были, а не только одному из них» [4, арк. 5].

Дослідження В. П. Адріанової «Житие Алексея человека Божия в древней русской литературе и народной словесности» отримало високу оцінку вітчизняних учених. Так, видатний український історик М. С. Грушевський у рецензії на працю відзначив: «Аналітична робота, проведена в цій книзі, варта всякого признання. Крім літературної історії стиха вона (В. П. Адріанова – А. Ш.) виясняє ряд питань, зв'язаних з іншими пам'ятками на ту ж тему: житієм Олексія, драмою «Алексий человек Божий» (їй присвячено великий розділ праці), іконографією Олексія чоловіка божого й ін. В інтересах

нашої літератури дозволимо собі висловити бажання, щоб історія духовного стиха, так занедбана дослідниками, далі не переставала бути предметом студій авторки, яка виявила в цій праці таке добре знання цієї області й заінтересованість її питаннями» [16, с. 159]. За цю працю В. П. Адріановій було присуджено Велику Ломоносовську премію РАН (1917).

Мешкаючи в Петрограді, В. П. Адріанова викладала в жіночій гімназії М. О. Лохвицької-Скалон (1914–1917) та на Вищих педагогічних курсах Товариства експериментальної педагогіки (1915–1917). У 1917 р. вона була обрана екстраординарним професором Петроградського вищого педагогічного інституту. Того ж року її разом з академіком РАН В. М. Перетцом і групою петроградських професорів було відряджено до Самари для організації роботи педагогічного інституту, який невдовзі став Самарським державним університетом. Протягом 1917–1921 рр. В. П. Адріанова працювала професором Самарського державного університету та викладала історію української мови на курсах для вчителів-українців [17, арк. 18 зв.].

Під час перебування В. П. Адріанової та В. М. Перетца в Самарі відбулося їхнє вінчання [18, с. 72]. Природно, що в листах В. М. Перетца до різних учених і громадсько-культурних діячів, написаних після цієї події, вміщено багато відомостей про життя та наукову діяльність В. П. Адріанової-Перетц, зокрема й на ниві українознавства. Тим більше, що в 1919 р. В. М. Перетца було обрано позаштатним академіком Української академії наук (з 1921 р. – Всеукраїнська академія наук, далі – ВУАН) по кафедрі української мови (від 1922 р. вчений працював на кафедрі стародавньої української літератури ВУАН), й він став відігравати значну роль в українському науковому житті, а В. П. Адріанова-Перетц брала дієву участь у багатьох його наукових проектах.

У 1921 р. подружжя Перетців повернулося із Самари до Петрограда, де В. П. Адріанова-Перетц продовжила науково-дослідну та педагогічну діяльність. У Петроградському вищому педагогічному інституті вона викладала історію давньоруської літератури (1921–1923). Як дійсний член Державного інституту історії мистецтв (1921–1930) викладала на курсах з підготовки наукових працівників, завідувала відділом фольклористики інституту (1927–1929) й читала лекції з фольклористики. Водночас працювала науковим співробітником Комісії зі складання бібліографії давньоруської літератури РАН (1921–1924), Науково-дослідного інституту порівняльного вивчення літератур і мов Заходу і Сходу при Петроградському (Ленінградському) університеті (1921–1927) та Слов'янського відділу Бібліотеки АН СРСР (1924–1927) [8, арк. 2–2 зв.; 19, с. 17].

У грудні 1921 р. з ініціативи В. М. Перетца та під його керівництвом почало діяти Товариство прихильників української історії, письменства

та мови в Петрограді. Серед членів-фундаторів новоствореного Товариства була і В. П. Адріанова-Перетц. У листі від 25 грудня 1921 р. В. М. Перетц інформував неодмінного секретаря ВУАН академіка А. Ю. Кримського: «Повідомляю Українську академію наук, що у Петрограді утворилося нове українське наукове «Товариство прихильників української історії, письменства та мови». Члени його – переважно дійсні члени та члени-коресп[онденти] Акад[емії] наук і професори Унів[ерситету] та інших вищих шкіл (ак[адеміки] В. І. Вернадський, я, В. Л. Модзалевський, Б. І. Срезневський, Д. І. Абрамович, В. П. Адріанова, Серг[ій] А. Адріанов, В. Ф. Бодяковський, О. П. Баранников, А. Я. Лященко), крім того – декілька молодих учених, що починають свою наукову діяльність під моїм керуванням. Сьогодні відбулося перше засідання, де були одібрані члени президіума (я – головою, Аркадій Йоакимович Лященко – заступником голови, Іван Іванович Фетисів – писарем); ухвалено зладжений мною план праці на 1922 рік» [20, с. 35–36].

Далі в листі В. М. Перетц висловив бажання Товариства «вступити в зносини» з ВУАН, маючи на меті «створити свої наукові праці у одному, спільному напрямі» відповідно до завдань Історично-філологічного відділу ВУАН, і більш детально розкрив творчі плани членів Товариства, зокрема, власні та В. П. Адріанової-Перетц. Так, В. М. Перетц писав: «1) я маю вільну колекцію актів Межигорського мон[астиря], і коли б знайшовся співробітник (технічний), я приготував би отії акти до друку; 2) А. Я. Лященко – має на меті листування [І.] Мазепи з [О.] Меншиковим, що переходується в одній з Петр[оградських] бібліотек. 3) В. П. Адріанова може приготувати до друку збірник Етногр[афічних] матеріалів (старих, з полов[ини] XIX в.) з архіву Рос[ійського] геогр[афічного] товар[иства]. 4) Під моїм керуванням можна б уложити реєстр рукописів українського походження, що переходуються в Петр[оградських] бібліотеках. 5) Пропонує влаштувати збірник старих укр[аїнських] видань XVI–XVII віків. Було б бажаним, коли б і Академія наук ухвалила наші проекти» [20, с. 36].

Товариство стало діяти як складова частина Історично-філологічного відділу ВУАН і в 1923 р. дістало нову назву: Товариство дослідників української історії, письменства і мови в Петрограді (Ленінграді). У рамках діяльності Товариства В. П. Адріанова-Перетц вивчала переробку «Життя і хоження ігумена Даниїла», яку здійснив Данило Корсунський у 1594 р., досліджувала історію давнього українського театру та його взаємозв'язок із західноєвропейським, драматичну творчість представників Києво-Могилянської академії, відгуки легенд і церковних співів про Адама в українських піснях і віршах XVII–XVIII ст., збирала матеріал з історії українських пародій XVIII ст., українські весільні пісні та прислів'я

XIX ст. тощо. Результати своїх досліджень учена оприлюднила в доповідях, виголошених на наукових засіданнях та загальних зборах Товариства: «Український театр в книзі професора О. І. Білецького «Старинный театр в России» – М., 1923 р.» (19 жовтня 1923 р.), «Український паломник XVI в. Данило Корсунський» (29 лютого 1924 р.), «Mise en scene українського шкільного театру XVII–XVIII ст.» (15 квітня 1924 р.), «Вірші та народні українські стихи про «плач Адама» (10 квітня 1925 р.), «3 історії польсько-українських взаємовідносин в XVI ст.» (19 лютого 1926 р.), «Прислів'я з Полтавщини в записках 1850-х років» (9 квітня 1926 р.) [21].

У 1925 р. В. М. Перетц, який намагався залучити до роботи в українській академії талановитих учених, ініціював обрання членами-кореспондентами ВУАН представників Товариства дослідників української історії, письменства і мови у Ленінграді В. П. Адріанову-Перетц і А. Я. Лященка. У листі до віце-президента ВУАН академіка С. О. Єфремова від 25 грудня 1925 р. він написав: «Я бажав би ближче прив'язати до Акад[емії] двох осіб, що цілком варті уваги, від котрих можна сподіватись праць дуже корисних для української науки». Перераховуючи досягнення В. П. Адріанової-Перетц на ниві українознавства, Володимир Миколайович наголосив: «Вона надрукувала більше як 20 самост[ійних] праць (окрім рец[ензій]), з котрих більшість стосується до українознавства, а саме до істор[ії] укр[аїнського] письменства та фольклору. Вона розроблювала питання: про давню українську апокриф[ічну] літер[атуру], про паломники, про вірші та духовні стихи, про полемічну літ[ературу], про драму. Тепер опрацьовує укр[аїнські] дух[овні] стихи про Адама і досліджує іст[орію] пародії на Вкраїні та допомагає мені писати іст[орію] укр[аїнського] письм[енства] XV–XVII вв. Це закінчений вчений, що викладає вже 15 літ іст[орію] літ[ератури] та мови по вищих школах. В Самарі викладала іст[орію] укр[аїнської] мови на курсах для укр[аїнських] учителів. Я би дуже бажав, щоб їх обох – і Арк[адія] Й[оакимовича] [Лященка] і В. П. [Адріанову] було обрано на чл[енів]-кор[еспондентів], хоч – правди кажучи – В. П. [Адріанова] цілком заслугує бути навіть д[ійсним] членом, бо вона вже має визначне місце поміж фахівцями того покоління, що йде за нами» [17, арк. 18–18 зв.].

4 січня 1926 р. за вагомий внесок у дослідження давньої української літератури В. П. Адріанову-Перетц обрали членом-кореспондентом ВУАН [9, арк. 2], тоді ж до складу ВУАН було обрано і А. Я. Лященка. У листі від 12 січня 1926 р. В. М. Перетц подякував С. О. Єфремову за уважне ставлення до його пропозиції та вказав на переваги від обрання В. П. Адріанової-Перетц і А. Я. Лященка членами-кореспондентами ВУАН: «Прошу прийняти мою благодарність за то внимание, с которым Вы отнеслись к канди-

датам в члени-корр[еспонденты]. Я уже излагал Андрею Митрофановичу [Лободу] свою точку зрения на подобные избрания, возможные и в будущем. Мне кажется, что люди способные, знающие, энергичные, работающие в области украиноведения, должны быть притянуты – в той или иной форме – к Академии. Хотя избрание в чл[ены]-корр[еспонденты] материально ничего не дает, но оно дает связь, в силу которой на избранного ложится моральный долг отдавать большую часть своих сил именно на разработку вопросов украиноведения. А это – главное. К тому же, когда со временем будет достаточный кадр чл[енов]-корр[еспондентов] – будет легче ориентироваться при выборе д[ействительных] чл[енов], причем ослабится всегда возможная тенденция при выборе – следовать личным симпатиям и т[ому] п[одобное]. Оба – и Лящ[енко] и В. П. [Адрианова] в посл[еднее] время много работают, а избрание – придает им еще больше духу и охоты к работе в обл[асти] украиноведения» [22, арк. 9].

Сподівання В. М. Перетца справдилися. Протягом 1925–1932 рр. В. П. Адріанова-Перетц майже всі свої праці друкувала українською мовою у таких виданнях ВУАН, як «Україна», «Записки Історично-філологічного відділу ВУАН», «Етнографічний вісник». Так, у 1925 р. в третій книзі наукового журналу «Україна», що виходив у Києві за редакцією академіка ВУАН М. С. Грушевського, побачила світ стаття вченої «Сцена та костюм в українському театрі XVII–XVIII вв.». У цьому ж часопису була опублікована ще одна її праця – «З діяльності єзуїтів на Україні і Білорусі наприкінці XVI ст. за новими документами» (1927 р., кн. 3). До «Записок Історично-філологічного відділу ВУАН» В. П. Адріанова-Перетц надіслала своє дослідження «Данило Корсунський – паломник XVI-го віку». Згадуючи про цю статтю вченої в листі до А. Ю. Кримського, В. М. Перетц зауважив, що праця, хоча написана і не на сучасну тему, але «зроблена добре» [20, с. 133]. Статтю «Данило Корсунський – паломник XVI-го віку» було опубліковано в дев'ятій книжці «ЗІФВ» за 1926 р. У «Етнографічному віснику», – часопису Етнографічної комісії ВУАН, – вийшли друком розвідки В. П. Адріанової-Перетц «Полтавські прислів'я в записках 1850-х років» (1926 р., кн. 3) і «Казки про лисицю-сповідницю» (1932 р., кн. 10). В останній праці, як наголосила вчена у листі до головного редактору журналу академіка ВУАН А. М. Лободи, дослідниця ставила за мету переглянути питання про західний вплив на вітчизняний тваринний епос [23, арк. 1].

Статтею «Стара українська етимологія слова «горілка» В. П. Адріанова-Перетц взяла участь в Ювілейному збірнику на пошану академіка М. С. Грушевського, що був виданий під егідою ВУАН (1928 р., т. II), того ж року в «ЗІФВ» (кн. XVIII) вийшла друком праця вченої «До історії пародії на Україні в XVIII віці – «Служба пиворізам» 1740 р.». У розвідках

В. П. Адріанова-Перетц використала та проаналізувала списки пам'яток «Правило увещательное пьяницям, або Служба пиворізам» і Синаксар «на память пиворізам», що містилися у фондах музеїв Києва та відділу рукописів Всенародної бібліотеки України (нині – ІР НБУВ), а також частково опублікувала їхні тексти. У 1960-х роках Л. С. Махновець, який працював над монографією «Сатира і гумор української прози XVI–XVIII ст.», вирішив оприлюднити повні тексти цих пам'яток, але після лихоліть Другої світової війни йому вже не вдалося віднайти їх у Києві. 10 серпня 1963 р. він звернувся листом до В. П. Адріанової-Перетц з проханням надіслати точні копії текстів пам'яток, якщо вони збереглися в архіві вченої [11, арк. 1]. Відгукнувшись на прохання, В. П. Адріанова-Перетц надіслала київському досліднику не тільки ті копії, якими вона користувалася, що були зроблені науковим співробітником відділу рукопису ВБУ М. В. Геппенером, а й копії текстів цих пам'яток, які під час роботи в Києві зробив В. М. Перетц. Це дало змогу опублікувати пам'ятки [24, арк. 1–1 зв.], а копія «Правила увещательного пьяницям», зроблена М. В. Геппенером, з дозволу В. П. Адріанової-Перетц була передана до відділу рукописів Бібліотеки [24, арк. 38 зв.].

Наприкінці 1927 р. з ініціативи та під головуванням В. М. Перетца почала діяти Комісія давнього українського письменства ВУАН, яка поставила головним завданням складання наукової системної бібліографії давнього українського письменства, розшук в архівах, бібліотеках і музеях пам'яток літератури XI–XVIII ст., підготовку їх до друку та філологічне й історичне дослідження. Листом від 5 листопада 1927 р. В. М. Перетц інформував С. О. Єфремова, що до роботи у Комісії він, крім київських науковців, залучив своїх учнів, які працювали на ниві літературознавства у Москві та Ленінграді. Зокрема, повідомив, що в Ленінграді з Комісією співпрацюватиме В. П. Адріанова-Перетц, яка досліджувала «Хождение» Даниїла Паломника [25, арк. 5]. Вчена також зосередила свої зусилля на складанні бібліографії українських стародруків і рукописів, які відклалися у фондах архівів і бібліотек Ленінграда. Унаслідок багаторічної копіткої роботи вдалося скласти кілька тисяч карток із бібліографічним описом виявлених пам'яток давнього українського письменства [26, арк. 2]. З листів В. П. Адріанової-Перетц до видатного українського філолога та літературознавця С. І. Маслова дізнаємося, що після припинення діяльності Комісії у 1933 р. вона наполегливо відшукувала можливість переправити до Києва напрацьований матеріал, який містився в декількох ящиках [27, арк. 1 зв.]. Але, найімовірніше, їй це зробити не вдалося, адже у 1946 р. В. П. Адріанова-Перетц нагадувала київським колегам, які проводили бібліографічну роботу, про існування зроблених під керівництвом В. М. Пе-

ретца бібліографічних карток давньоукраїнських пам'яток, що на той час все ще зберігалися в її лєнінградській квартирі [28, арк. 2]. У 1932 р. вийшла друком розвідка В. П. Адріанової-Перетц «Издания «Комісії українського письменства доби феодалізму» Всеукраїнської академії наук», в якій вчена підсумувала діяльність Комісії, проаналізувавши праці, що були видані під егідою Комісії [29, с. 10–11].

У 1929 р. Товариство дослідників української історії, письменства і мови в Ленінграді висунуло кандидатуру В. П. Адріанової-Перетц на обрання до складу дійсних членів ВУАН, про що міститься інформація в листах В. М. Перетца до С. О. Єфремова. Розуміючи всю складність обставин, що склалася навколо виборів, В. М. Перетц у листі від 5 квітня 1929 р. писав: «Вообще говоря, у меня настроение не из блестящих. Вопрос о Варв[аре] П[авловне] меня тревожит! Я был бы доволен, если б ее удалось продвинуть хоть на нешт[атную] должность – со временем она могла бы быть в помощь А[ндрею] Митр[офановичу] Лободе и – если, не дай боже, он погибнет от своей болезни – заменить его. У нее данные для Укр[аинской] АН: уроженка Нежина, киевлянка по образов[анию], работ[ает] по укр[аинской] лит[ературе]. Обществ[енная] работа – участие в организ[ации] и препод[авании] на курсах для учителей-украинцев в Самаре; организ[ация] блестящего по [нрзб.] – «Фольклорного архива» в Инст[итуте] лит[ературы], членство у фольклорной комиссии, три экспедиции – в Зооноежье, на Пинегу и на Мезень, наличность учеников – аспирантов: двое уже защитили свои диссертации (Пропп [В. Я.] и Колпакова [Н. П.]... но достаточно ли этого...?)» [30, арк. 4 зв.]. Тривоги В. М. Перетца виявилися небезпідставними: в умовах адміністративного тиску тодішньої влади на українську науку В. П. Адріанова-Перетц змушена була зняти свою кандидатуру.

Розширення складу ВУАН та позачергові перевибори Президії ВУАН у 1929 р. відбулися під контролем державних органів, внаслідок чого до влади в академії прийшли особи, що проводили пропартійну лінію. В 1930 р. у ВУАН був створений партійний осередок, розпочалися широкомасштабні «чистки», під час яких виявлялися та піддавалися нищівній критиці «буржуазні» вчені, представники старої інтелігенції, які ігнорували марксистські методи дослідження. На тлі боротьби з «українським буржуазним націоналізмом» розгорталася шельмування вчених, які працювали в галузі українознавства. Слід додати, що аналогічні процеси розгорталися й у всесоюзній академії.

11 квітня 1934 р. за сфабрикованою справою про так звану «Російську національну партію» в Ленінграді заарештували В. М. Перетца, якого 16 червня 1934 р. за вироком Особливої наради при Колегії ОГПУ

заслали на три роки до Саратова. Невдовзі вченого виключили як зі складу АН СРСР, так і ВУАН. На щастя, хвиля репресій минула В. П. Адріанову-Перетц, яка супроводжувала до Саратова тяжкохворого чоловіка, а згодом регулярно приїжджала до нього з Ленінграда. В. М. Перетц категорично виступив проти переїзду дружини до Саратова, бо вважав, що це завадить її науковій діяльності. Але при першій же можливості Варвара Павлівна відвідувала чоловіка, що, хоча й на деякий час, полегшувало життя хворого та майже безпомічного В. М. Перетца, який 8 липня 1935 р. у листі до колишнього свого учня й на той час уже відомого письменника, історика і літературознавця І. Ф. Єрофєєва писав: «Сейчас со мною жена. Это облегчает мое положение – есть кому обо мне позаботиться» [31, арк. 1 зв.].

Та В. М. Перетцу не вдалося подолати тяжку хворобу. Про обставини смерті Володимира Миколайовича, його захоронення на Воскресенсько-му кладовищі у Саратові та облаштування могили вченого маємо змогу дізнатися з листів В. П. Адріанової-Перетц до С. О. Щеглової від 16 жовтня 1935 р. [32] та І. Ф. Єрофєєва від 17 грудня того ж року. Зокрема, в листі Варвари Павлівни до останнього читаємо: «Вл[адимир] Ник[олаевич] скончался в ночь с 23 на 24 сент[ября]. Похоронили мы его 27-го в Саратове – перевезти нельзя было. На кладбище уютное место, много зелени. Я устроила перед отъездом все: сделали кирпичный свод над могилой, ограду, плиту. Устроен постоянный надзор за порядком, и я получаю известия, что могила в полном порядке» [33, арк. 1].

Після смерті В. М. Перетца учні та колеги вченого, що працювали в Києві, намагалися всіляко підтримати Варвару Павлівну. Так, І. Ф. Єрофєєв у своїх листах до неї тепло згадував про їхнього учителя, просив надіслати йому праці В. М. Перетца та фотографії вченого, запрошував колегу до Києва. Не має сумніву, що в часи, коли на В. М. Перетца було навішено ярлики «контрреволюціонера» та «реакціонера», а ім'я вченого дехто з його колишніх слухачів і знайомих не наважувався згадувати, ці листи зі світлими спогадами про Володимира Миколайовича та словами підтримки були дуже важливі для В. П. Адріанової-Перетц. 12 квітня 1936 р., відповідаючи на лист І. Ф. Єрофєєва, вона зазначила: «Спасибо за теплое письмо. Так сердечно, как Вы, из киевлян никто, кроме братьев Масловых, не отзывается и не вспоминает Вл[адимира] Ник[олаевича]. Доходят до меня отголоски тех гадостей, которые незаслуженно пачкают его память. Изображать деятельность Вл[адимира] Ник[олаевича] в Киевском университете как реакционную могут только явные подлецы, а они, увы, имеются среди его если не прямых учеников, то слушателей. Все это прибавляет горечи к совсем свежему еще горю. Тем более ценны такие воспоминания о нашем общем учителе, как Ваши» [34, арк. 1]. Клопоти стосовно упо-

рядкування творчого спадку чоловіка потребували деякого часу, і тому не відразу, та все ж В. П. Адріанова-Перетц виконала прохання І. Ф. Єрофеева і надіслала до Києва примірники усіх праць В. М. Перетца, що їх вдалося віднайти після смерті вченого, його фотографії гімназійного та студентського періодів та часу роботи в Київському університеті, фотознімок могили тощо. Але В. П. Адріанова-Перетц відмовилася приїжджати до Києва, де, як вона писала, все нагадуватиме їй не тільки хороші часи, а й те гідке, що відбулося в останні роки щодо Володимира Миколайовича [34, арк. 2].

Переслідування науковців, які працювали на ниві українознавства, арешт і загибель В. М. Перетца стали тими чинниками, що на декілька років перервали роботу В. П. Адріанової-Перетц у ВУАН. Проте її контакти з українськими вченими не припинялися, і 10 грудня 1933 р. київські літературознавці Д. І. Абрамович, М. В. Геппенер, К. К. Дзюбенко, В. І. та С. І. Маслови, О. М. Маслова (Шуляк), К. Л. Неверова-Подоба, С. Якимович надіслали В. П. Адріановій-Перетц вітального листа з нагоди 25-річчя її наукової діяльності, адже чверть століття минуло від того, як побачила світ праця вченої «Київський уривок псалтиру XIV віку» [35].

1 лютого 1934 р. В. П. Адріанову-Перетц було запрошено на посаду старшого наукового співробітника та вченого секретаря новоутвореного в Інституті російської літератури АН СРСР сектору давньоруської літератури, а в 1935 р. присуджено науковий ступінь доктора філологічних наук (за сукупністю праць). Працюючи в Пушкінському Домі, В. П. Адріанова-Перетц провадила активну наукову діяльність, брала дієву участь у багатьох наукових проектах сектору. 12 квітня 1936 р. у листі до І. Ф. Єрофеева вона констатувала: «на меня навалилось столько работы, что и здоровому человеку не поздоровилось бы, а мне и вовсе тяжело. Людей нет, а мы в этом году должны дать проспект истории литературы до XVIII в. Главная часть работы на мне. А к этому еще и свои специальные работы и вся организационная по отделу древней литературы работа. Лекций я не читаю: сердце не позволяет совершенно» [34, арк. 1–1 зв.].

У 1930-ті роки В. П. Адріанова-Перетц змушена була тимчасово відійти від українознавчих досліджень. З цього приводу вона писала С. І. Маслову, що після подій, які відбулися з В. М. Перетцом, завідувач сектору давньоруської літератури Інституту російської літератури АН СРСР академік О. С. Орлов «панически боится даже слова украинский» [27]. На перших порах роботи в секторі В. П. Адріанова-Перетц намагалася допомогти українським колегам опублікувати праці в «Трудах отдела древнерусской литературы», оскільки тоді в Україні надрукувати українознавчі дослідження було неможливо. Але це зробити їй не вдалося. Так, було відмовлено в друці статті талановитої української вченої-літературознавця

О. М. Маслової (Шуляк), дружини С. І. Маслова та приятельки Варвари Павлівни ще з часів Семінарію В. М. Перетца, бо в ній ішлося про долю повісті про кесаря Оттона в українській, а не російській літературі [27, арк. 1–1 зв.].

Листуючись з українськими вченими, В. П. Адріанова-Перетц обмінювалася інформацією про творчу діяльність, підготовленими працями і думками щодо них. Співпрацюючи, дослідники відшукували та надсилали необхідні для роботи матеріали і літературу, надавали консультації, писали рецензії на праці, намагалися допомагати в публікації досліджень тощо. У 1938 р., під час роботи над бібліографією видань, перекладів і досліджень «Слова о полку Ігоревім», В. П. Адріанова-Перетц попросила С. І. Маслова надати відомості про українців, які мали б бути згадані у цій праці. Зокрема, її цікавили дані про В. Новицького, Г. Омельченка, Т. Коструба, а також українських поетів, які перекладали «Слово» [36]. Підготовлені В. П. Адріановою-Перетц бібліографії видань «Слова о полку Ігоревім» і давньоруської повісті та праць про них побачили світ у 1940 р. й отримали позитивні рецензії від українських літературознавців М. К. Гудзія та О. А. Назаревського [29, с. 12].

І. Ф. Єрофееву Варвара Павлівна повідомляла, що активно працює над багатотомною «Историей русской литературы» та підготовкою однойменного підручника для вузів, для яких вона мала написати статті про давню літературу. «Задание ответственное и спешное. Работы – выше головы. Да еще вся редактура и вообще организационная часть на мне» [37, арк. 1 зв.], – повідомляла вчена. В. П. Адріанова-Перетц також звернулася до І. Ф. Єрофеева з проханням надіслати їй відомості з київських видань про українського письменника-полеміста Івана Вишенського, у яких, як вона писала, була «кровно» зацікавлена [37, арк. 1 зв.]. Інформацію про І. Вишенського В. П. Адріанова-Перетц мала передати досліднику української літератури І. П. Єрьоміну, який у 1937 р. захистив докторську дисертацію «Иван Вишенский и его публицистическая деятельность», – це була єдина докторська дисертація, що під керівництвом ученої була підготовлена саме з давньої української літератури [9, арк. 36].

У листі до І. Ф. Єрофеева від 21 березня 1941 р. В. П. Адріанова-Перетц наголосила, що зі свого боку, незважаючи на велике навантаження у роботі, «завжди рада допомогти» Івану Федоровичу та порадила українському досліднику, який тоді працював над історією шкільного театру, проілюструвати працю алегоричними гравюрами філософсько-богословського твору «Іфіка Ієрополітика» [38, арк. 1 зв.]. Вчена відшуквала для І. Ф. Єрофеева відомості про українських театральних діячів, надсилаючи до Києва необхідну йому наукову літературу. У листі знаходи-

мо інформацію й про стосунки В. П. Адріанової-Перетц з українською академією наук. Зокрема, вчена зауважила: «С Укр[аинской] Академией у меня отношения все еще неопределенные: только в этом году ко мне стали обращаться за советами. Я рецензировала историю укр[аинской] литературы. Но – все это как-то неясно» [38, арк. 1 зв.].

Поновити роботу в АН УРСР В. П. Адріановій-Перетц допомогли завідувач відділу стародавньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР С. І. Маслов та директор цього інституту О. І. Білецький, яких у 1939 р. було обрано відповідно членом-кореспондентом і академіком АН УРСР. Підставою для розгляду справи В. П. Адріанової-Перетц стало звернення С. І. Маслова до вченої ради Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР від 6 січня 1941 р., у якому С. І. Маслов охарактеризував В. П. Адріанову-Перетц як «видатного наукового співробітника», автора ґрунтовного покажчика «Слово о полку Игореве. Библиография изданий, переводов и исследований» та співавтора і редактора 10-томної «Истории русской литературы», відзначив високу якість виконаних вченою досліджень та запропонував поновити її в званні члена-кореспондента АН УРСР [9, арк. 40]. 4 лютого 1941 р. ця пропозиція була підтримана вченою радою інституту, 21 березня схвалена Бюро Відділу суспільних наук української академії, а рішенням Президії АН УРСР від 14 квітня 1941 р. члена-кореспондента АН УРСР В. П. Адріанову-Перетц було введено до штату Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР [9, арк. 41–43]. С. І. Маслов у листі до Варвари Павлівни від 17 червня 1941 р. констатував, що конфлікт між нею та українською академією наук «закончився благополучно», а Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, зокрема «відділ давньої писемності», в її особі отримав «нового ценного работника» [39, арк. 1].

Бажаючи бути корисною Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, В. П. Адріанова-Перетц погодилася з О. І. Білецьким і С. І. Масловим тему дослідження, яку мала виконувати під егідою інституту, а саме: критичний аналіз гіпотези французького славіста А. Мазона, який у низці статей висловив скептичну позицію щодо справжності «Слова о полку Игоревім», вважаючи цей твір наслідуванням «Задонщини». Із вітчизняних літературознавців проти версії А. Мазона на той час вже виступав М. К. Гудзій, але, на думку В. П. Адріанової-Перетц, гіпотезу А. Мазона треба було засудити не взагалі, а «солидно, напіраючи на порочність самого метода обращения с материалом» [40, арк. 1 зв.].

Під час Другої світової війни В. П. Адріанову-Перетц було евакуйовано з Ленінграда до Ташкента, а у травні 1943 р. вона переїхала до Казані. У воєнні роки Варвара Павлівна не поривала зв'язків зі співробітниками

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Вчена домоглася, щоб їй надіслали посвідчення члена-кореспондента АН УРСР, яке могло знадобитися під час наукового відрядження у справах української академії та проведення українознавчих досліджень. В. П. Адріанова-Перетц завжди погоджувала власні плани науково-дослідної роботи з планами відділу давньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка й щорічно надсилала до АН УРСР особисті звіти про виконану наукову роботу [41, арк. 2; 42, арк. 2–2 зв.; 43, арк. 1 зв.–2].

У Казані, незважаючи на брак джерел та спеціальної літератури, В. П. Адріанова-Перетц поновила роботу над темою «Слово о полку Ігоревім і «Задонщина» та почала дослідження поетичного стилю Київської Русі. У листі від 11 жовтня 1943 р. вона повідомила С. І. Маслова: «Для темы, обещанной Вам, сделала самую трудоемкую часть – реконструкцию текста «Задонщины», без чего нельзя по-настоящему показать способ использования в ней «Слова», а попутно вскрыть и всю нелепость домислов Мазона» [44, арк. 1–1 зв.]. Далі вчена запропонувала нову тему дослідження: «Здесь в библиотеках скудно по украинской части, и потому хочу предложить Вам следующее. Меня интересует последнее время вопрос о господстве в древнерусской литературе (до серед. XVII в.) исторической темы и о влиянии ее на политику. Не пригодится ли Вам, если я в 44 г. займусь вопросами литературного стиля – т. е. жанров, поэтического языка в той части литературы Киевского государства, которая связана с общественно-политической темой?» [44, арк. 1 зв.–2]. Знадобилося декілька років копіткої роботи, щоб завершити ці дослідження, які побачили світ у 1947 р. [29, с. 14].

Слід також зазначити, що ще в 1941 р. С. І. Маслов повідомив В. П. Адріанову-Перетц про намір Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР розробляти проблему взаємозв'язку української та російської літератур [39, арк. 1], й вчена згодом долучилася до реалізації цих планів, підготувавши праці «Из истории русско-украинских литературных связей в XVII веке. (Украинские переводы «Хожения» игумена Даниила и «Сказания Афродитиана)» (1961) та «Материалы к вопросу о русско-украинских связях XV–XVIII вв.» (1964).

У 1943 р. В. П. Адріанову-Перетц було обрано членом-кореспондентом АН СРСР. Протягом 1947–1954 рр. вона очолювала сектор давньоруської літератури Інституту російської літератури АН СРСР та одночасно у 1950–1951 рр. завідувала там само сектором фольклору.

В. П. Адріанова-Перетц й надалі продовжувала досліджувати пам'ятку Київської Русі «Слово о полку Ігоревім», розкриваючи зв'язок твору із сучасною йому стародавньою літературою та фольклором. В од-

ному з листів до О. А. Назаревського Варвара Павлівна зазначила: «С увлечением занимаюсь лексикой и фразеологией «Слова». С 26 г, когда вышла книга Вл[адимира] Ник[олаевича Перетца] («Слово о полку Игоревім. Пам'ятка феодальної України-Русі XII віку» – А. Ш.), накопилось много материала, прочно связывающего «Слово» с литературой XI–XII вв.» [45]. Дотичні до вивчення пам'ятки проблеми також були предметом листування В. П. Адріанової-Перетц з іншими київськими дослідниками «Слова»: літературознавцем П. М. Поповим [46; 47 арк. 1–1 зв.], філологом Є. І. Чепур [48], зоологом М. В. Шарлеманем [49]. У листах також обговорювалися питання публікації розвідок українських дослідників «Слова» в російських наукових збірниках і часописах. Праці самої ж В. П. Адріанової-Перетц виходили друком у Києві. Зокрема, в 1959 р. у першому томі «Матеріалів до вивчення історії української літератури», що підготували О. І. Білецький і Ф. Я. Шолом, було опубліковано її статтю «Слово о полку Игоревім» і російська народна поезія».

Підсумком багаторічних досліджень В. П. Адріанової-Перетц стала фундаментальна монографія «Слово о полку Игореве» и памятники русской литературы XI–XIII вв.» (1968), у якій доводилася відповідність словесного матеріалу твору способу вираження, що був характерний для книжкової та народної мови домонгольського періоду. Варвара Павлівна мріяла, щоб видатна пам'ятка літератури стала об'єктом досліджень нового покоління українських учених. Це побажання В. П. Адріанова-Перетц висловила в листі до О. А. Назаревського від 23 лютого 1968 р.: «Теперь пусть уж молодые продолжат работу над «Словом о полку Игореве» в том направлении, какое намечено в моей книжечке. Хоть бы Вы раскачали кого-нибудь из студентов поехать в Западную Украину, в район, который, по словам археологов, в XIII в. был заселен выходцами из Северной земли и где Гординский обнаружил в языке и фольклоре переключку с лексикой «Слова». Богатая тема!» [50, арк. 1 зв.].

З виходом у 1954 р. на пенсію В. П. Адріанова-Перетц не покинула наукової праці, багато займалася редакторською діяльністю, консультувала молодь. Допомогала Варвара Павлівна й молодим українським дослідникам. Тривалою була співпраця вченої з Л. Є. Махновцем, яка розпочалася ще в 1949 р., коли останній був аспірантом С. І. Маслова і досліджував листування між В. М. Перетцом та І. Я. Франком. Тоді Л. Є. Махновець через свого наукового керівника звернувся до В. П. Адріанової-Перетц з проханням дослідити листи І. Я. Франка в особовому архіві В. М. Перетца [51, арк. 1–3]. У 1957 р. в Києві вийшла друком стаття вченої «З історії сатирично-гумористичної рукописної української літератури XVII–XVIII вв.», а в 1963 р. Л. Є. Махновець, працюючи над монографією

«Сатира і гумор української прози XVI–XVIII ст.», знов звернувся до В. П. Адріанової-Перетц з проханням надіслати йому необхідні для дослідження тексти пам'яток, які він не знайшов у бібліотеках Києва. Варвара Павлівна не тільки виконала прохання Л. Є. Махновця, про що йшлося вище, але й підготувала на його монографію та докторську дисертацію позитивні рецензії й відгук [52, с. 15; 11, арк. 3]. У ЦДАМЛМ України міститься листування між літературознавцями за 1963–1972 рр., з якого видно, як всебічно підтримувала і тактовно спрямовувала наукову діяльність молодшого колеги В. П. Адріанова-Перетц [11].

З нагоди 70-річчя від дня народження В. П. Адріанової-Перетц і 50-ліття її наукової діяльності Академією наук УРСР у Києві в 1957–1958 рр. були влаштовані урочисті заходи. Українські вчені широко вітали ювілярку. М. В. Шарлемань присвятив Варварі Павлівні свою працю «По Днепру со «Словом о полку Игореве» [53]. О. А. Назаревський у вітальному листі наголосив, що 50-літнє слугування науці В. П. Адріанової-Перетц принесло «достойные и обильные плоды», та із задоволенням зауважив, що цей «подвиг жизни» вченої знайшов широке й загальне визнання [54]. Окрему вітальну телеграму Варварі Павлівні надіслали колишні члени Семінарію російської філології, які на той час мешкали в Києві: І. С. Ковтунова, В. І. Маслов, О. А. Назаревський, Є. І. Чепур (Прокопенко) і С. О. Щеглова [55].

Листи засвідчують, що протягом усього життя В. П. Адріанова-Перетц цікавилася долею, науковою та творчою діяльністю товаришів, які вийшли із Семінарію російської філології, раділа їхнім успіхам, хвилювалася, коли приходила біда, а в разі потреби надавала допомогу. У листі до С. І. Маслова від 24 грудня 1943 р. вона висловила задоволення, що зразу декілька колишніх вихованців Семінарію є кандидатами до складу членів АН УРСР: «Как хорошо было бы, если бы Ник[олай] Кал[линикович] Гудзий вошел в УАН. Но, конечно, первое акад[емическое] кресло за Вами (С. І. Масловим – *А. III.*), это уже давно ясно. Б. А. Ларин тоже кандидат. Вот и снова наша старая гвардия тянется в Киев» [43, арк. 3 зв.]. Додамо, що під час виборів 1945 р. М. К. Гудзій став академіком АН УРСР, а Б. О. Ларіна було обрано членом-кореспондентом української академії.

Смерть вчених-колег В. П. Адріанова-Перетц сприймала не тільки як особисту трагедію, але й як безповоротну втрату для науки. У своїх статтях, присвячених пам'яті науковців, вона підкреслювала їхню роль і значення для розвитку науки. Так, готуючи некролог після смерті у 1965 р. С. О. Щеглової, Варвара Павлівна у листі О. А. Назаревському наголосила, що сторінки цієї статті вона «целиком отдала характеристике научного наследия С[офии] А[лексеевны], выделив в нем то, что временем

не отменено и вошло в историю русской и украинской литературы» [56, арк. 1–1 зв.]. У листі В. П. Адріанова-Перетц порадила О. А. Назаревському звернутися до рідних С. О. Щеглової, які мешкали в Києві, й, якщо залишилися неопублікованими її праці, спробувати їх надрукувати та подати в наукові видання статтю про київський період діяльності Софії Олексіївни. В. П. Адріанова-Перетц також була автором статей «Памяти Игоря Петровича Еремина» (1964) й «Памяти Николая Каллиниковича Гудзия (1887–1965)» (1966). Для збірника, присвяченого М. К. Гудзію, вона підготувала розвідку «Начало пути в Киевском семинаре В. Н. Перетца» (1968).

Важливими для В. П. Адріанової-Перетц та її кореспондентів були питання реабілітації В. М. Перетца, збереження пам'яті про Вчителя та публікації його наукової спадщини. 9 липня 1957 р. завдяки клопотанням Варвари Павлівни В. М. Перетца було реабілітовано. У листі О. А. Назаревському від 14 жовтня 1957 р. В. П. Адріанова-Перетц повідомляла: «Я уже третий месяц живу целиком в «минувшем»: после получения судебной реабилитации и постановления Президиума АН СРСР о посмертном восстановлении Владимира Николаевича «в правах академика» все время была занята подготовкой к печати его последних статей по украинской литературе, затем писала биографию и выверяла еще раз составленный весной список его трудов. Все уже отправлено на днях в Москву...» [57, арк. 1]. При цьому вона зауважила, що АН СРСР «очень быстро отозвалась на реабилитацию, а вот украинцы, как говорил покойный, на волах едут – все еще не ответили на мое заявление, которое я одновременно послала в обе Академии» [57, арк. 1 зв.]. Підготовлений В. П. Адріановою-Перетц збірник раніше неопублікованих праць В. М. Перетца побачив світ у 1962 р. і підсумував великий цикл робіт ученого з історії української літератури XVI–XVIII ст.

В. П. Адріанова-Перетц всебічно допомагала колегам, які досліджували життя та діяльність В. М. Перетца та пропагували його наукову творчість, а також писали про роботу Семінарію російської філології. Зокрема, О. А. Назаревському, який для ювілейного видання, присвяченого 125-річчю заснування Київського університету, готував матеріал про педагогічну та наукову діяльність В. М. Перетца в Києві, вона надіслала список праць вченого київського періоду та фотопортрет Володимира Миколайовича [58]. Корисною для молодих науковців, на думку Варвари Павлівни, була праця «Сторінки спогадів» Олександра Адріановича, у листі до якого вона зауважила: «Конечно, для студентов рассказ о нашей «школе» будет поучительным, чем бы они в будущем ни занялись: мы ведь учились не как чиновники от науки, работали не в «служебные часы» от сих до сих, а урывая время от отдыха или работы за «жалованье»... Этой добровольностью и сильна была особенно наша школа» [59, арк. 1–1 зв.]. Схвальний

відгук В. П. Адріанової-Перетц отримала й стаття колишнього товариша із Семінарію «Памяти учителя», що вийшла друком з нагоди 30-ліття по смерті В. М. Перетца. Так, в грудні 1965 р. вона написала О. А. Назаревському з Ленінграда: «Ваша стаття очень хороша! В ней есть и тот личный эмоциональный элемент, которого мне, по причине чисто биографической, ввести нельзя было. Мне очень хотелось бы эту статью... дать здешним молодым и старым филологам... Статья дополняет мой Очерк («Владимир Николаевич Перетц (1870–1935)», що був опублікований у збірнику «Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI–XVIII веков» (1962) – А. III.), особенно в ее «педагогической» части» [60, арк. 1].

В. П. Адріанова-Перетц була вдячна Л. Є. Махновцю, який до століття В. М. Перетца для ленінградських літературознавців підготував доповідь про дослідження Володимира Миколайовича з української літератури, а також опублікував статтю «Володимир Перетц» в українському фаховому часопису. Від українського вченого В. П. Адріанова-Перетц дізналася й про те, що 31 січня 1970 р. за рішенням ЮНЕСКО 100-річчя від дня народження В. М. Перетца відзначалося у всьому світі [11, арк. 9–9 зв.].

Варвара Павлівна до ювілею В. М. Перетца теж підготувала працю, про що повідомила українських учених: «Сдала в Археографический ежегодник еще статью о археографических и источниковедческих трудах В[ладимира] Н[иколаевича Перетца]. Книга выйдет в 70 г., когда исполнится сто лет со дня его рождения... Правда, объем статьи пришлось сжать, но главное напомнила» [61, арк. 1].

На глибоку шану та вдячну пам'ять українського народу заслуговує й сама Варвара Павлівна Адріанова-Перетц, яка протягом життя слугувала українській науці та зробила видатний внесок у розвиток національної філології. Активну участь В. П. Адріанової-Перетц в українському науковому житті та широку співпрацю Варвари Павлівни з українськими вченими засвідчує її велика епістолярна спадщина, яка відкладалася у фондах архівів і бібліотек України і потребує ретельного дослідження.

Список використаних джерел

1. Еремин И. П. Очерк научной деятельности члена-корреспондента АН СССР В. П. Адриановой-Перетц // Труды отдела древнерусской литературы (далее – ТОДРЛ). – 1958. – Т. 14. – С. 28–32; Варвара Павловна Адрианова-Перетц. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 57 с. – (Материалы к библиографии ученых СССР. Сер. лит. и яз. ; вып. 4); Дмитриев Л. А., Дробленкова Н. Ф., Лихачев Д. С., Панченко А. М. Варвара Павловна Адрианова-Перетц : [некролог] // Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. – 1973. – Т. 32, вып. 1. – С. 100–103; Дмитри-

ев Л. А. «Слово о полку Игореве» в трудах В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1974. – Т. 29. – С. 6–11; Покровская В. Ф. К столетию В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1992. – Т. 45. – С. 13–14; Ціпко А. Адріанова-Перетц Варвара Павлівна // Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... – Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2013. – С. 17–18.

2. Крекотень В. Визначна дослідниця письменства і фольклору : пам'яті Варвари Адриановой-Перетц // Народна творчість та етнографія. – 1972. – № 5. – С. 70–74; Махновець Л. Є. Пам'яті В. П. Адриановой-Перетц // Радянське літературознавство. – 1972. – № 7. – С. 96; Його ж. Пам'яті В. П. Адриановой-Перетц // Літературна Україна. – 1972. – № 48, 16 червня. – С. 4; Назаревский А. А. Из воспоминаний о молодых годах В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1974. – Т. 29. – С. 33–37.

3. Чистов К. В. Встречи и переписка с В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1992. – Т. 45. – С. 15–18; Рождественская М. В. Переписка В. П. Адриановой-Перетц и Н. К. Гудзия (по архивным материалам) // ТОДРЛ. – 1993. – Т. 46. – С. 186–193; Шмидт С. О. Письма В. П. Адриановой-Перетц М. Н. Тихомирову // ТОДРЛ. – 1993. – Т. 48. – С. 472–485.

4. ІР НБУВ, ф. ХХХІІІ, № 1034, 13 арк.

5. Там само, ф. Х, № 4759, 1 арк.

6. Адрианова О. Н., Адрианова Л. Н. Воспоминания о Варваре Павловне Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1992. – Т. 45. – С. 9–11.

7. ЦДАМЛМ України, ф. 1313, оп. 1, спр. 11, 2 арк.

8. ІР НБУВ, ф. Х, № 4758, 2 арк.

9. Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. 567, од. зб. 17, 48 арк.

10. ІР НБУВ, ф. 78, № 216, арк. 1 арк.

11. ЦДАМЛМ України, ф. 1198, оп. 1, спр. 97, 18 арк.

12. ІР НБУВ, ф. 78, № 1639, 30 арк.

13. Назаревский А. А. Из воспоминаний о молодых годах В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1974. – Т. 29. – С. 33–37.

14. ІР НБУВ, ф. 78, № 1758, 1 арк.

15. Дробленкова Н. Ф. В. П. Адрианова-Перетц – преподаватель и редактор // ТОДРЛ. – 1974. – Т. 29. – С. 26–32.

16. Грушевський М. Рец. : В. П. Адрианова. Житие Алексея человека Божия в древней русской литературе и народной словесности. Петроград, 1917 // Україна. – 1924. – № 4. – С. 158–159.

17. ІА НБУВ, ф. 257, оп. 5, спр. 74, 18 арк.

18. Классика самарского краеведения : антология. – Вып. 2 / под ред. П. С. Кабытова, Э. Л. Дубмана. – Самара : Самарский университет, 2006. – 257 с.

19. Ціпко А. Адріанова-Перетц Варвара Павлівна // Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... – Вишгород : ПП Сергійчук М. І., 2013. – С. 17–18.

20. Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941 рр.) : в 2 т. / редкол.: Л. В. Матвеева (гол. ред.) та ін. – К., 2005. – Т. 2 : 1918–1941. – 358 с.

21. Звідомлення Товариства дослідників української історії, письменства та мови у Ленінграді за перше п'ятиріччя (1922–1926). – К., 1927. – 22 с.

22. ІА НБУВ, ф. 257, оп. 5, спр. 75, 10 арк.

23. IP НБУВ, ф. XXXVII, № 84, 2 арк.
24. Там само, ф. 93, № 117, 38 арк.
25. IA НБУВ, ф. 257, оп. 5, спр. 68, 9 арк.
26. IP НБУВ, ф. X, № 18796, 2 арк.
27. Там само, ф. XXXIII, № 5029, 1 арк.
28. Там само, № 5048, 2 арк.
29. Список печатных трудов члена-корреспондента АН СССР В. П. Адриановой-Перетц // ТОДРЛ. – 1958. – Т. 14. – С. 7–20.
30. IA НБУВ, ф. 257, оп. 5, спр. 78, 5 арк.
31. IP НБУВ, ф. XXXIII, № 8090, 1 арк.
32. Там само, ф. 141, № 65, 1 арк.
33. Там само, ф. XXXIII, № 6666, 1 арк.
34. Там само, № 6667, 3 арк.
35. Там само, № 4662, 1 арк.
36. Там само, № 5032, 1 арк.
37. Там само, № 6669, 1 арк.
38. Там само, № 6670, 1 арк.
39. Там само, № 4664, 3 арк.
40. Там само, № 5033, 2 арк.
41. Там само, № 5034, 3 арк.
42. Там само, № 5035, 3 арк.
43. Там само, № 5037, 4 арк.
44. Там само, № 5036, 3 арк.
45. Там само, ф. 78, № 384, 1 арк.
46. Там само, ф. 285, № 3096, 1 арк.
47. Там само, № 3503, 1 арк.
48. Там само, ф. 267, № 31–38; № 139–166.
49. Там само, ф. 49, № 348–350; №. 1026–1027.
50. Там само, ф. 78, № 402, 2 арк.
51. Там само, ф. XXXIII, № 4665, 4 арк.
52. Дробленкова Н. Ф. Список трудов члена-корреспондента АН СССР В. П. Адриановой-Перетц за 1957–1968 гг. // ТОДРЛ. – 1969. – Т. 24. – С. 15–20.
53. IP НБУВ, ф. 49, № 1026, 1 арк.
54. Там само, ф. 78, № 220, 1 арк.
55. Там само, № 221, 1 арк.
56. Там само, № 385, 2 арк.
57. Там само, № 374, 3 арк.
58. Там само, № 375, 2 арк.
59. Там само, № 386, 2 арк.
60. Там само, № 390, 2 арк.
61. Там само, № 406, 2 арк.

References

1. Eremin, I. P. (1958). Oчерk nauchnoi deiatelnosti chlena-korrespondenta AN SSSR V. P. Adrianovoi-Perette [Outline of the scientific activity of corresponding member of the AS of the USSR V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 14, pp. 28–32. [In Ukrainian]; *Varvara Pavlovna Adrianova-Perette* [Varvara Pavlivna Adrianova-Peretts]. (1963). (Materialy k bibliografii uchenykh SSSR. Seriiia literatury i iazyka [Materials on the biography of the scientists of the USSR. Series of literature and language], Is. 4). Moscow: Publishing House of the AS of the USSR. [In Russian]; Dmitriev, L. A., Drobrenkova, N. F., Likhachev, D. S., Panchenko, A. M. (1963). Varvara Pavlovna Adriano-va-Perette: nekrolog [Varvara Pavlivna Adrianova-Peretts: memoir]. (1973). In *Izvestiia AN SSSR. Otdelenie literatury i iazyka* [Bulletin of the AS of the USSR. Department of literature and language], Vol. 32, Is. 1, pp. 100–103. [In Russian]; Dmitriev, L. A. (1974). “Slovo o polku Igoreve” v trudakh V. P. Adrianovoi-Perette [The Tale of Igor’s Campaign in the works of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 29, pp. 6–11. [In Russian]; Pokrovskaiia, V. F. (1992). K stoletiiu V. P. Adrianovoi-Perette [On the 100th anniversary of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 45, pp. 13–14. [In Russian]; Tsipko, A. (2013). Adrianova-Peretts Varvara Pavlivna. In *Ukrainci Sankt-Peterburha, Petrohrada, Leninhrada...* [Ukrainians of Saint Petersburg, Petrograd, Leningrad] (pp. 17–18). Vyshhorod: PP Serhiichuk M. I. [In Ukrainian].
2. Krekoten, V. (1972). Vyznachna doslidnytsia pysmenstva i folkloru: pamiati Varv-ary Adrianovoi-Peretts [Outstanding researcher of authorship and folklore: in memory of Varvara Adrianova-Peretts]. (1972). In *Narodna tvorchist ta etnhografiia* [Folk art and ethnography], No. 5, pp. 70–74. [In Ukrainian]; Makhnovets, L. Ye. (1972). Pamiati V. P. Adrianovoi-Peretts [In memory of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Radianske literaturo-znavstvo* [Soviet literature studies], No. 7, p. 96. [In Ukrainian]; Makhnovets, L. Ye. (1972). Pamiati V. P. Adrianovoi-Peretts [In memory of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Literaturna Ukraina* [Literature Ukraine], No. 48, June 16, p. 4. [In Ukrainian]. Nazarevskii, A. A. (1974). Iz vospominanii o molodykh godakh V. P. Adrianovoi-Perette [From the memories about young years of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 29, pp. 33–37. [In Russian].
3. Chistov, K. V. (1992). Vstrechi i perezpiska s V. P. Adrianovoi-Perette [Meetings and correspondence with V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 45, pp. 15–18. [In Russian]; Rozhdestvenskaia, M. V. (1993). Perezpiska V. P. Adrianovoi-Perette i N. K. Gudziia (po archivnym materialam) [Correspondence of V. P. Adrianova-Peretts and M. K. Hudzii (by archival materials)]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol. 46, pp. 186–193. [In Russian]; Shmidt, S. O. (1993). Pisma V. P. Adrianovoi-Perette M. N. Tikhomirovu

[Letters of V. P. Adrianova-Peretts to M. M. Tykhomyrov]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], *Vol. 48*, pp. 472–485. [In Russian].

4. Fond 33, Unit 1034. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

5. Fond 10, Unit 4759. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

6. Adrianova, O. N., Adrianova, L. N. (1992). Vospominaniia o Varvare Pavlovne Adrianovoi-Perettc [Memories about Varvara Pavlovna Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], *Vol. 45*, pp. 9–11. [In Russian].

7. Fond 1313, Inventory 1, Unit 11. Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

8. Fond 10, Unit 4758. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

9. Fond 251, Inventory 567, Unit 17. Archive of Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

10. Fond 78, Unit 216. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

11. Fond 1198, Inventory 1, Unit 97. Central State Archive-Museum of Literature and Arts of Ukraine. [In Russian].

12. Fond 78, Unit 1639. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

13. Nazarevskii A. A. (1974). Iz vospominanii o molodykh godakh V. P. Adrianovoi-Perettc [From memories about young years of V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], *Vol. 29*, pp. 33–37. [In Russian].

14. Fond 78, Unit 1758. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

15. Droblenkova, N. F. (1974). V. P. Adrianova-Perettc – prepodavatel i redactor [V. P. Adrianova-Peretts – educator and editor]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], *Vol. 29*, pp. 26–32. [In Russian].

16. Hrushevskiy, M. (1924). [Review of the book *Zhitie Alekseia cheloveka Bozhiia v drevnei russkoi literature i narodnoi slovesnosti* [Life of Aleksei, a God's man in Old Russian literature and popular writing], by V. P. Adrianova, 1917, Petrograd. [In Russian]]. In *Ukraina* [Ukraine], *No. 4*, pp. 158–159. [In Ukrainian].

17. Fond 257, Inventory 5, Unit 74. Institute of Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].

18. Kabytov, P. S., Dubman, E. L. (Eds.). (2006). *Klassika samarskogo kraevedeniia: antologiya* [Classics of local studies in Samara: anthology], *Is. 2*. Samara: Samara University. [In Russian].

19. Tsipko, A. (2013). Adrianova-Peretts Varvara Pavlivna [Adrianova-Peretts Varvara Pavlivna]. In *Ukrainci Sankt-Peterburha, Petrohrada, Leninhrada...* [Ukrainians of Saint Petersburg, Petrograd, Leningrad] (pp. 17–18). Vyshhorod: PE Serhiichuk M. I. [In Ukrainian].

20. Matvieieva, L. V. (Ed.-in-Chief). (2005). *Epistoliarna spadshchyna Ahatanhela Krymskoho (1890–1941 rr.)* [Epistolary heritage of Ahatanhel Krymsky (1890–1941)]: *Vol. 2. 1918–1941*. Kyiv. [In Ukrainian].

21. *Zvidomlennia Tovarystva doslidnykiv ukrainskoi istorii, pyshmenstva ta moyu u Leninhradi za pershe piatyrichia (1922–1926)* [Notices of the Society of researchers of Ukrainian history, writing and language in Leningrad for the first five years (1922–1926)]. (1927). Kyiv. [In Ukrainian].
22. Fond 257, Inventory 5, Unit 75. Institute of Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
23. Fond 37, Unit 84. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
24. Fond 93, Unit 117. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
25. Fond 257, Description 5, Unit 68. Institute of Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
26. Fond 10, Unit 18796. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
27. Fond 33, Unit 5029. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
28. Fond 33, Unit 5048. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
29. Spisok pechatnykh trudov chlena-korrespondenta AN SSSR V. P. Adrianovoi-Perette [List of printed works of corresponding member of the AS of the USSR V. P. Adrianova-Peretts]. In *Trudy otдела drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol 14, pp. 7–20. (1958). [In Russian].
30. Fond 257, Inventory 5, Unit 78. Institute of Archival Studies of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
31. Fond 33, Unit 8090. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
32. Fond 141, Unit 65. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
33. Fond 33, Unit 6666. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
34. Fond 33, Unit 6667. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
35. Fond 33, Unit 4662. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
36. Fond 33, Unit 5032. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
37. Fond 33, Unit 6669. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
38. Fond 33, Unit 6670. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
39. Fond 33, Unit 4664. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
40. Fond 33, Unit 5033. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
41. Fond 33, Unit 5034. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
42. Fond 33, Unit 5035. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
43. Fond 33, Unit 5037. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
44. Fond 33, Unit 5036. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
45. Fond 78, Unit 384. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
46. Fond 285, Unit 3096. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
47. Fond 285, Unit 3503. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
48. Fond 267, Units 31–38, 139–166. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
49. Fond 49, Units 348–350, 1026–1027. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
50. Fond 78, Unit 402. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
51. Fond 33, Unit 4665. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
52. Droblenkova, N. F. (1969). Spisok trudov chlena-korrespondenta AN SSSR V. P. Adrianovoi-Perette za 1957–1968 gg. [List of works of corresponding member

of the AS of the USSR V. P. Adrianova-Peretts for 1957–1968]. In *Trudy otdela drevnerusskoi literatury* [Proceedings of the Department of Old Russian Literature], Vol 24, pp. 15–20. [In Russian].

53. Fond 49, Unit 1026. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
54. Fond 78, Unit 220. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
55. Fond 78, Unit 221. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
56. Fond 78, Unit 385. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
57. Fond 78, Unit 374. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
58. Fond 78, Unit 375. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
59. Fond 78, Unit 386. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
60. Fond 78, Unit 390. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].
61. Fond 78, Unit 406. Institute of Manuscript, Kyiv, Ukraine. [In Russian].

Shapoval Andrii Ivanovych

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Participation of V. P. Adrianova-Peretts in the Ukrainian scientific life: epistolary discourse (on the 130th anniversary of the scientist).

In the article through the analysis of the epistolary heritage of prominent Ukrainian and Russian philologist, literary critic, folklorist, corresponding member of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR and the Academy of Sciences of the USSR V. P. Adrianova-Peretts the partaking of the scientist in the Ukrainian scientific life, the contribution to the development of Ukrainian science and the cooperation with Ukrainian scientists is reflected. The source of the study was the correspondence of V. P. Adrianova-Peretts with Ukrainian scientists O. I. Biletskyi, V. V. Danylov, I. F. Yerofeiev, A. M. Loboda, A. R. Mazurkevych, V. I. Maslov, S. I. Maslov, L. Ye. Makhnovets, O. A. Nazarevskyi, P. M. Popov, Ye. I. Chepur, M. V. Sharleman, S. O. Shchehlova, and the correspondence of V. M. Peretts with S. O. Yefremov and A. Yu. Krymskyi, which is deposited in the fonds of the Institute of Archival Science and the Institute of Manuscript of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, and the Central State Archive of Literature and Arts of Ukraine.

Key words: V. P. Adrianova-Peretts, V. M. Peretts, epistolary heritage, National Academy of Sciences of Ukraine, philology.

Шапoвал Андрей Иванович

Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского

Участие В. П. Адриановой-Перетц в украинской научной жизни: эпистолярный дискурс (к 130-летию со дня рождения ученой).

В статье на основе анализа эпистолярного наследия выдающегося украинско-го и российского филолога, литературоведа, фольклориста, члена-корреспондента АН УССР и АН СССР В. П. Адриановой-Перетц отражено участие ученой в украинской научной жизни, ее вклад в развитие украинской науки и сотрудничество с украинскими учеными. Источником исследования стала переписка В. П. Адриановой-Перетц с украинскими учеными А. И. Белецким, В. В. Даниловым, И. Ф. Еро-

феевым, А. М. Лободой, А. Р. Мазуркевичем, В. И. Масловым, С. И. Масловым, Л. Е. Махновцем, А. А. Назаревским, П. Н. Поповым, Е. И. Чепур, Н. В. Шарлеманем, С. А. Щегловой и переписка В. Н. Перетца с С. А. Ефремовым и А. Е. Крымским, которая хранится в фондах Института архивоведения и Института рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского, а также Центрального государственного архива-музея литературы и искусства Украины.

Ключевые слова: В. П. Адрианова-Перетц, В. Н. Перетц, эпистолярное наследие, Национальная академия наук Украины, филология.